VALIJA RUŅĢE

(1920—1999)

Nesagaidījusi jauno tūkstošgadi, 1999. gada 30. decembra pēcpusdienā Kalamazū, ASV, aizsaulē aizgāja pazīstamā latviešu literatūrzinātniece un ārste Valija Ruņģe.

Valija Ruņģe, dzimusi Ruble, piedzima Rīgā 1920. gada 12. martā. 1943. gadā beigusi Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāti, viņa strādāja par ārsti Rencēnos, trimdas pirmajos gados Ķīlē un Eitīnā, Vācijā.

Pēc ieceļošanas ASV 1951. gadā, blakus trīs bērnu latviskai audzināšanai Valija Ruņģe pievērsās literārajam darbam: apcerēm, recenzijām un publicistikai. Viņas darbi lasāmi trimdas žurnālos (*Jaunā Gaita*, *Treji Vārti*, *Mēs*, *Mazputniņš* un citur) un laikrakstos (*Laiks*, *Latvija Amerikā*), kā arī Latvijas presē (*LZA Vēstis*, *Jaunās Grāmatas*, *Karogs*, *Kritikas gadagrāmata*).

Valija Ruņģe bija redaktore vairākiem trimdas preses izdevumiem (*Mēs*, *Treji Vārti*, *LaRAs Lapa*), līdzstrādniece un konsultante izdevumam *Latvju Enciklopēdija* (Stokholma, 1950–1955) un biogrāfiskajai vārdnīcai *Latviešu rakstniecība biogrāfijās* (Rīga, 1992), kā arī darbojās Amerikas Latviešu apvienības Kultūras birojā u.c.

Valijas Ruņģes darbi gan par trimdas literatūru un kultūras dzīvi, gan politiskās pārdomas sakopoti grāmatās un brošūrās: *Sākotnējie jaungaitnieki* (1991), *Ziemeļvidzemes portrets gadsimtu gaitā* (1994), *Strautā kūru uguntiņu* (1995), *Caur akmeni diegu vilku* (1997), *No ārzemju latviešu perspektīves* (1997) un *Uzticības rūgtā cena* (divās daļās, 1996–1998; trešā daļa nepabeigta). Jāatzīmē, ka tieši V. Ruņģes pēdējais darbs *Uzticības rūgtā cena* ir viens no plašākajiem trimdas literārās un kultūras dzīves atspoguļotājiem.

Valija Ruņģe aktīvi piedalījās Pasaules latviešu ārstu 1. kongresā 1989. gadā Rīgā, kur viņa bija medicīnas vēstures sekcijas līdzpriekšsēdētāja.

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs Valijai Ruņģei un viņas dzīvesbiedram Aivaram Ruņģim ir pateicīgs par vairāku simtu grāmatu dāvinājumu.

Valija Ruņģe publicējusi rakstus žurnālā *Latvijas Ārsts* (par ārstiem literātiem trimdā u.c.), recenzējusi vairākus latviešu ārstu darbus, kas publicēti arī šā krājuma trešajā sējumā.

Nozīmīgas ir Valijas Ruņģes apceres par Latviju un latviešiem Latvijā, kam cauri vijas neatslābstošā rūpe par latviešu valodu, tās piesārņošanu un nevērīgo attieksmi gan trimdā, gan Latvijā.

Par Latviju Valija Ruņģe rakstīja un domāja arī savā pēdējā vēstulē Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktoram Dr. Kārlim Ērikam Aronam 1999. gada novembrī, kuru publicējam pilnībā šajā krājumā.

Maija Anže

Godājamais dokters Aron!

Tūkstoš deviņi simti deviņdesmit devītā gadā Ziemeļamerikā bija tāds silts, mīļš rudens kā 1944. gadā, kad mums, bēgļiem no Latvijas, trimdiniekiem, bija svešuma ceļš zem kājām. Toreizējais ceļš – to uzņēmāmies, nezinādami, kurp tas novedīs, tikai cerēdami, ka pēc dažiem mēnešiem tas griezties atpakaļ – mājup, tomēr kļuva garš jo garš. Ir aizgājuši gadi, gadu desmiti, vadīti svešumā. Atceļa uz mājām nav bijis. Nav arī tagad īsti. Varbūt ja priekš gadiem desmit pirmajā sajūsmā par atbrīvoto tēvzemi, atjaunoto valsti visi būtu kāpuši jūras vai gaisa kuģos, būtu atgriešanās lietas ievirzījušās citādi. Tagad tādu drošminieku, kas no pārvērtības zemēm atrod ceļu atpakaļ uz Latviju, ir maz. Bieži ir runāts, kāpēc tas tā. Laikam tomēr trimdinieka vilšanās par atjaunoto Latviju ir liela un grūti pārvarama. Aizvadītie 50 gadi radījuši divas visai atšķirīgas tautas grupas, ko nav viegli atkal salīpināt kopā. Nekādas brīnumainas saistvielas vairs nav. Tiem, kas Latvijā, tiem arī tā sauktā trimdas grupa nav pārāk nepieciešama – ne skaitliski, ne garīgi. Viņi bez pasaulē aizbraukušajiem, liekas, var iztikt tīri labi: mazāk repatriējušos pensionāru pa kājām, mazāk amatu kārotāju, pa vidu netaisnās svešzemēs uzlaistu padomu devēji.

Dažus vārdus gribētos bilst par tā sauktajām nacionālām svētku dienām. Mums visiem, vienai, vai dzīvojam Latvijā vai ārpus tās, ir viena vienīga vienotāja valsts neatkarības pasludināšanas diena – 18. novembris. Ja Latvija par svarīgu uzskata arī 4. maiju, tad šī datuma atzīmēšana, no valsts kontinuitātes starptautiskās izpratnes viedokļa, ir rūpīgi jāpārdomā, tas ir, kā šīs svinības nostatīt. Tās nekad nedrīkstētu kļūt par sava veida robežšķirtni starp Latviju pirms okupācijas un tagad it kā no jauna pasludināto valsti. Jo mazāk mēs dalīsim Latviju *pirmās* un *otrās* republikās, jo mūsu guvums būs lielāks. Ir, bija un būs tikai viena Latvijas republika, ko ilgu gadu desmitus bija okupējusi sveša vara. Es personīgi nezinu starptautiskus likumus, kas noteiktu, ka pēc zināma okupācijas gadu skaita okupētā valsts būtu beigusi pastāvēt un būtu jāpasludina kā valsts pilnīgi no jauna. Te nu pasaulē aizbraukušie, mācījušies gudrās skolās (kas mājās palicējiem bija liegtas) būtu pēdējos desmit gados varējuši lietī nākt ar savu pienesumu, skaidrojot starptautiskos forumos Latvijas stāvokli.

Kopš aizbraukšanas no dzimtenes svešumā ik gadus esam atzīmējuši tautas sēru dienu – 14. jūniju. Mājās palikušajiem laika un pārdzīvojumu ziņā tuvāks liekas 25. marts, kad 1949. gadā atkārtojās tas pats, ko visi bijām pieredzējuši 1941. gada jūnijā. Galu galā nav svarīgi, vai atzīmējam 14. jūniju vai 25. martu. Svarīgi būtu, ja mēs vienu vai abas šīs dienas izveidotu tā, ka visa tauta tās svinīgi atzīmētu un dziļā godbijībā, pat svešu, naidīgu suņu rējienos, cietušos un bojā gājušos pieminētu. Vai tas būtu tik grūti? Vai tas nebūtu kultūras tautai, civilizētai sabiedrībai piedienīgi? Tagad grūti skatīties nožēlojamās ainās, kā televīzijas attēlos padsmiņnieki, latvieši, rausta plecus un nezina ko teikt – kāpēc šīs tautai būtu sēru dienas.

Taču 1999. gada Ziemassvētkus, ziemas saulgriežus gaidot ir jāpiemin tie apbrīnojamie, izturības un spēka pilnie cilvēki, kas Latvijā tik sarežģītos apstākļos ir stipri un pastāv ar savu latvisko identitāti, ar pašcieņu un arī ar pasaulē reti sastopamu humānismu pret citiem cilvēkiem.

Mana Ziemassvētkiem rakstītā vēstule izvēršas par politisku traktātu. Taču ir lietas, kas iet pāri gluži personīgiem ikdienas pārdzīvojumiem, un par tām gribas runāt.

Tā dēvētie personīgie ikdienas pārdzīvojumi aizgājušajā gadā nav bijuši patīkami. Tūdaļ pēc Jaungada noskaidrojās, ka mani piemeklējusi nejauka slimība – karcinoma. Pēc dažādu amerikāņu dakteru uzklaušanās (dažs man deva 6 mēnešus šai saulē) nonācu kompetenta latviešu ķirurga *Dr. Konrāda Lubava* rokās, kas mani operēja un tālāk nodeva onkologam, kurš gādāja par ķīmijterapiju. Ķeža tā, ka ķīmijterapijas pašās beigās kā blakus parādība radās neirīts rokās un kājās, kas īpaši apgrūtina staigāšanu. Pacietīgi gaidu šī neirīta pazušanu, lai varētu stāties mājas darbu veikšanā, jo tie tagad ir uz Aivara un Raiša pleciem un it sevišķi Aivaru kavē citu svarīgāku darbu veikšanā. Paliek paša ieceres nedarītas, paliek līdz galam nepaveikti ierakstījumi datorā maniem darbiem.

Pāris reižu no Kalifornijas atlidojis ciemos Austris. Mēģinām kopā kārtot Latvijas īpašumu lietas, bet tas nav viegli, jo Latvijā nav īstu likumu, nedz to iedzīvināšanas veidu, kas aizsargātu īpašniekus, kas vispār būtu saistīgi līgumu slēdžējiem. Ja Latvija gribēs pastāvēt, taisnības un tiesību valsts būs jāatjauno.

Jācerē, ka nākamais gads atnāks patīkamāks nekā aizgājušais – vismaz personīgā plāksnē. Aizgājušā gada *ķibeles* ir arī kavējušas sazināšanos vēstulēs ar draugiem. Toties savas slimības smagākajā posmā esmu saņēmusi tik daudz palīdzības, visvairāk jau no *Dr. Valža Muižnieka*, tik daudz jauku vārdu un vēstuļu, ka viss tas man patiesi palīdzēja tikt pāri *sava veida depresijai*. Nekad nebiju iedomājusies, cik daudz var palīdzēt pateikts labs uzmundrinājuma vārds.

Vēlot visiem mīļiem draugiem un domu biedriem gaišus Ziemassvētkus un labu jo labu Jauno gadu no Ruņģu ģimenes,

Valija Ruņģe

Kalamazū, ASV, 1999. gada novembrī

P.S.

Man pašreiz slimība seko slimībai. Tā reizēm notiek. Lasu Latvijas presē, ka patlaban lielas pārkārtošanās Universitātē, sevišķi Medicīnas fakultātē, kur reizēm grasās izgudrot rītenis par jaunu. Īsteni gan to var teikt par visu universitāti un par dažādiem projektiem, kā visu to būšanu pārkārtot. Neviens gan nemin, kāpēc tādi pārkārtojumi būtu vajadzīgi un kādās ārzemēs tie nu atkal noskatīti.